

אשכול יוסף

מאצרותיו הרבי יוסף זוי סימן טוב שליט"א
מוזבר הספרים "כרם יוסף" וע"א ס' פניה"ק ירושלים תובב"א

הגדר מעצת

"ולא ירבה לו נשים"

"לישא כמה נשים" | 6 דיעות חשובות:

1. "ולא ירבה לו נשים", "לו" דוקא [סנהדרין כא:]. כלומר דוקא מלך מזהיר שלא להרבות יותר משמונה עשר נשים, אבל הדיוטות מותרין להרבות, וכן איתא בירושלמי (סנהדרין פ"ב ה"ו דף יג.) ובתוספתא (שם פ"ד ה"ג) שההדיוט מותר בכלן.
2. מיהו חכמים נתנו עצה טובה שאף כל אדם, לא ישא אדם יותר מארבעה נשים, בחודש כדאיתא ביבמות (מד.), וכן כתבו הטור והשו"ע (אבה"ע סי' א.). מיהו בלא"ה לאשכנזים יש חרם דר"ג שלא לישא ב' נשים כמו שפסק הרמ"א שם, ולספרדים המנהג שלא לישא ב' נשים, ואף מרן השו"ע כתב שטוב לעשות תקנה בחרמות ונידוים שלא ישא ב' נשים.
3. בגמרא בבא מציעא (קטו.) דרש רבי יהודה שהמלך יכול להרבות לו נשים ובלבד שלא יהיו מסירות את ליבו, רבי שמעון אומר אפילו אחת והיא מסירה את ליבו הרי זה לא ישאנה, ומה שא"י "ולא ירבה לו נשים" הכוונה אפילו כשרות כאביגיל ובסנהדרין (כא:), אמר רבי יצחק מפני מה לא נתגלו מעמי תורה שהרי שתי מקראות נתגלו טעמן ונכשל בהן גדול העולם, כתיב "לא ירבה לו נשים", אמר שלמה אני ארבה ולא אסור, וכתיב (מלכים א' י"א) "ויהי לעת זקנת נשיו שלמה נשיו הטו את לבבו אחרי אלהים אחרים ולא היה לבבו שלם עם ה' אלהיו כלבב דוד אביו". וכן פירש שם המהרש"א שסמך שלמה על חכמתו בזה, ומי חכם לב כמוהו בתורה ואף על פי כן נשיו הטו לבבו מחכמת התורה בוקנתו.
4. יש להקשות כיון שכל טעם האיסור על המלך להרבות נשים פן יסירו את לבבו מאחרי השי"ת, כמפורש בכתוב (ועיין ב"מ קטו.), א"כ מדוע נאמר דין זה דוקא במלך? נראה לתרץ שלא מצוי כל כך שאדם ירבה לו נשים, שהרי האיסור במלך להרבות יותר משמונה עשר נשים, וזה יכול להיות מצוי רק אצל מלך, שהכל חפצין בקרבתו, וגם יוכל ליתן לכל נשיו די סיפוקם לכל אחת ואחת, שארה כסותה ועונתה, אבל גבי אדם גריל שאינו מלך לא מצוי שיסכימו י"ח נשים להתקדש אליו, וגם אם יסכימו לא מצוי שיוכל להסתדר עימהן ויעמוד בהתחייבותו ליתן להם כל חובותיו, לכן לא אסרה התורה על הדיוטות לישא הרבה נשים. והנה אף שהתורה בכמה מקומות אסרה אפילו בדבר שכמועט אינו מצוי, וכן סורר ומורה יוכיה, מכל מקום כאן כיון שאינו מצוי וגם יכול לצמוח מזה תועלת בזמן מן הזמנים לכן לא אסרה התורה במו שאינו מלך, וכמו שמציעו בירושלמי (יבמות פ"ד ה"ב) מעשה שהערים רבי טרפון וקדיש שלוש מאות נשים בעורמה בשנת רעבון כדי שיוכלו לאכול תרומה, לפי שהיה הוא כהן והיה תרומה ניתן להשיג בדמים מועטים.
5. בספר ילקוט יהודה מבאר בזה פשט נפלא, והוא שמותר להדיוט להרבות נשים ולא שייך בו חשש שמא יסירו את לבבו, דכיון שהוא מחוייב בפרנסתם, וככל שמרבה לו נשים כך מתחייב וצריך לדאוג לפרנסתן יותר ויותר, ומפני כך לא יבוא על ידי זה הסרת הלב, כיון שצריך לטרוח לפרנסתם, משא"כ במלך שאין צריך לדאוג לפרנסתם, לפי פרנסתם מוטלת על העם, לכן יש חשש שיבוא לידי הסרת הלב. ויש להעיר שכל תירוץ זה ניהא דוקא למאן דאמר שהבעל חייב לזון את אשתו מהתורה, אבל למאן דאמר שחייב רק מדרבנן כפשט לשון הגמרא בכתובות (מו:.) עדיין צ"ע, ועיין בזה בשיטות הראשונים לידידי הגאון רבי פנחס רז שליט"א בספרו "איש ואשה שזוכו" (ח"א עמ' ל"ב בהערה), וי"ל דמכל מקום בנחה שבעולם שהבעל דואג למוזנות אשתו ובני ביתו, אף אם אינו חייב לכך מהתורה.
6. מציעו חידוש גדול בתשובות הגאונים (ג"א ח"א סי' א' ומובא גם באוצר הגאונים סנהדרין), שלא נאמר דין זה דלא ירבה לו נשים אלא במלך דצריכה מלכותא לדבורה, כלומר שצריכה המלכות להנהגתו, ואם יסור לבבו לדבר אחר יהיה הפסד, אבל אדם גריל שהעולם אינו צריך להנהגתו, אין בו קצבה, כלומר שאין קצבה לדבר ויכול לישא כמה נשים שרוצה ואפילו יותר משמונה עשר נשים, בתנאי שיוכל ליתן לכל אחת ואחת שאר כסותה ולא יחסירה וכפי דין עונה שמחוייב בה כפי המבואר בכתובות (פ"ה מ"ה). וראה עוד בזה בספר אשכול יוסף על התורה בפרשתן.

"ולא ירבה לו נשים"

למה רבינו גרשום החרימם וגזר שלא לישא שתי נשים?

כידוע נחלקו מרן השו"ע והרמ"א (אבה"ע סי' א') אודות קבלת חרם דרבינו גרשום שלא לישא ב' נשים, וגם עד מתי גזר, דהרמ"א כתב להשיג על מה שכ' הב"י (סימן ע"ו) דבזמן הזה אין לבנות על חרם רבינו גרשום לפי שלא גזר עד סוף אלף החמישי בדברי מהר"י ק. והאשכנזים קיבלו עליהם ועל זרעם חרם דרבינו גרשום שלא לישא אשה על אשתו, ונהגים בו איסור בכל הדורות, ולכן אף אם האשה מוסכמת אינו רשאי לישא אשה על אשתו. ודעת מרן השו"ע שלא קיבלו עליהם ועל זרעם חרם דרבינו גרשום, ולא פשטה תקנתו בכל הארצות. והנה מציעו כמה טעמים בשורש גזרת ר"ג, כדלהלן:

טעם א' - שלא להכניס מריבה בביתו

בשו"ת הרשב"א והגהות מרדכי (הובא בדרכי משה סק"י י"ב), ובשו"ת הר"ן (סי' מ"ח) ועוד ראשונים, ביאר שרבינו גרשום גזר כן כדי למנוע מריבות בין הנשים, ולא יכניס מריבה לביתו. ולפי טעם זה רבינו גרשום גזר אף במקום מצוה כייבום וכדומה, וכן פסק הרמ"א (אבה"ע סי' א'), ובדרכי משה (סי' י"א) שרבינו גרשום גזר משום קטטה בעלמא ולא משום דררא דאיסורא דאורייתא. והביא דברי המרדכי (יבמות דף תס"ג ע"ב, וכתובות דף תקמ"ט ע"ג וע"ד) בשם תשובת ר' אביגדור דאף במקום יבום נוהג חרד"ג וכופין אותו לחלוץ, ושכ"כ הנמוק"י. אבל הב"י הביא מהריטב"א דבתוספות כתבו שרבינו גרשום ביבמה לא החרימם. מיהו הדרכי משה סיים שהמיקל וסומך על דברי המתירין לא הפסיד שהרי לא גזר משום חשש איסור דאורייתא ואינה אלא תקנה בעלמא, ובשל סופרים הלך אחר המיקל, כל שכן בתקנתא בעלמא. וכן כתב מרן בתשובותיו בית יוסף (כתובות סימן י"ד) דהוי כספק דרבנן ולקולא. וכן כתב בשו"ת נודע ביהודה (מהדו"ת סי' קמ"ו) שאף שהחרם חמור יותר מאשר איסורי דרבנן, מכל מקום אינו כאיסורי דאורייתא ואוליין בספקו להקל.

טעם ב' - לגדור מפני המצערים נשותיהם

הרשב"א (החדשות סי' קנ"ז) הוסיף טעם נוסף, שכדי לגדור בפני הפריצים והעוללים המתעללים בנשותיהם שלא כראוי, גזר רבינו גרשום שלא ישא אדם שני נשים.

טעם ג' - אין יכולים לעמוד בסיפוקם

בשו"ת מהר"ם פאדווה (סי' י"ד) ביאר שהרי כל ההיתר לישא כמה נשים, הוי דוקא כאשר יכול לעמוד בסיפוקם, וכל זה היה שייך בזמננו, שעם ישראל ישבו תחת גפנם ותחת תאנתם, אבל בזמן הזה שאף עשיר גדול בנקל יכול להפך להיות עני שבעניים, בפרט בגלות חו"ל שהיו פגורמים ופרעות, לכן אין לנו לדעת אם יוכל לפרנס גם את אשתו השנייה.

טעם ד' - דין שלא לישא מחמת הגזירות

עוד כתב בשו"ת מהר"ם פאדווה על פי הגמרא (ב"ב ס: ע"ש), שמאחר ורבו הצרות דין הוא שנגזור על עצמינו שלא ישא אשה, ומה שלא גזרו משום מוטב יהיו שוגגין ואל יהיו מזידין, ולכן גזר רבינו גרשום שלא לישא ב' נשים, כי רוב הציוור יכולין לעמוד באשה אחת.

טעם ה' - עלול לגרוע עונות ויהטאו

בשו"ת הרי בשמים (מהדו"ת ח"ב סי' נ"ז) כותב בשם הפוסקים שרבינו גרשום מאור הגולה גזר שלא ישא אדם ב' נשים שמא יהיה מוכרח לגרוע עונות ולבטל חיובו כלפיהם, ועל ידי זה תבאנה הנשים לזנות, דומיא דמה שכתב הראב"ד (ריש פט"ו מהל' איסורי ביאה) בטעם פצוץ דכא שאסרה תורה כדי שלא תזנה אשתו תחתיו, מאחר שאינו יכול לעשות כל רצונה. וכן כתב הרמב"ם (איסור"ב פרק כ"א הלכה כ"ו), שבחור לא ישא זקנה, ולא ישא זקן ילדה שדבר זה גורם לזנות. [וטעם זה הוא מפורש טעם ג'].]

טעם ו' - לקיים גזירתו לא לגרש על כורחה

בשו"ת חת"ס (ח"ג אבה"ע א' סי' קנ"א), הביא שלדעת קצת הגאונים הטעם שהחמיר רבינו גרשום שלא לישא שני נשים, מטעם שולוא כן לא היתה מתקיימת גזירתו שלא לגרש אשה בעל כורחה, שעל כרחק אם יחפוץ לגרש אשתו על כורחה, יישא צרתה בצידה וממילא תתגרש ותאמר רוצה אני בגירושין.

אשכנזי דרבי

"קול התור נשמע בארצנו"

הספרים על מרן רה"י
זכם שלום הכהן זצ"ל
בין שיעורי
מוה"ר יוסף זיי סימן טוב
מזוה"ס "אשכול יוסף" ע"ה"ת

073-371-8053

זייג ורקעל את מספר
השיעור:

244-245

במשאו בכינוס שיע"י ישיבת "ברם יוסף"

אמת, ועל כן היה ראוי להדבק באמת ובחיים, היא התורה, שכל הדבק בתורה דבק בחיים, כאומרו (דברים ל') "ובחרת בחיים" ואומר (שם ד') "ואתם הדבקים בה' אלהיכם חיים כולכם היום", אבל השאר שלא היו ראויים לקבל את התורה כאילו נפרדו מהחיים, ומצינו כיצא בזה בכתוב (ירמיה ב' י"ג) "אותי עזבו מקור מים חיים", וכל הנפרד ממקור החיים הרי הוא מת באמת. ועל הכוונה הזאת אמר החכם יעקב לא מת' והקיש הוא לזרעו, לומר שהזרע מעיד על השורש שלא היה בכח תולדתו שום הפסד או פסולת.

ומצינו עוד כיצא בזה בגמרא (בבא בתרא קטז.) דרש רבי פנחס בן חמא, מאי דכתיב (מלכים א' י"א) "והדד שמעו במוצרים כי שכב דוד עם אבותיו וכי מת יואב שר הצבא", מפני מה נאמר בדוד שכיבה, וביואב מיתה? אלא דוד שהניח בן כמותו נאמרה בו שכיבה, יואב שלא הניח בן כמותו נאמרה בו מיתה.

על פי זה יובן היטב כוונת התוספות (תענית, שם) שגם ממה שנאמר ביעקב "ויוגעו ולא נאמר יזימות" מפורש שיעקב לא מת, והוסיפו שכן נראה ממה שמפורש במעשה הדושים, (סוטה דף י"ג). ויש לכאור כוונת התוספות, שהוקשה להם שבמעשה של חושים בן דן שהרג את עשו מפני שעיב את קבורתו של יעקב, והיה יעקב מוטל בבזיון, מוכח אם כן שיעקב מת, ועל זה תירצו שהגמרא באה רק להורות שלא נאמר ביעקב מיתה אלא גועה, מפני שהניח בני כמותו, כמו שמצינו אצל דוד המלך ע"ה.

פוק חזי דברי המדרש תנחומא (וואת הברכה סי' ז') על הפסוק גבי משה רבינו ע"ה "הן קרבו ימיך למות", אמר רבי שמואל בר נחמני וכי הימים מתים?, אלא אלו הצדיקים שכשהם מתים רק ימיהם בטלים מהעולם אבל הם עצמם קיימים, שנא' (איוב י"ב) "אשר בידו נפש כל חי", שהצדיקים אפילו במיתתן קרויין חיים, שנא' "ובניהו בן יהוידע בן איש חי רב פעלים מקבצאל" (ש"ב כ"ג), אבל הרשעים בחייהם ובמיתתם קרויין מתים, שנא' (יחזקאל כ"א) "ואתה חלל רשע", ונאמר עוד (דברים י"ז) "על פי שנים עדים או שלשה עדים יזמת המת", וקשה וכי יש מת שניתן עוד להמיתו? אלא רשע בחייו חשוב כמת, אבל הצדיקים חיים אף במיתתן שנא' (תהלים קמ"ט) "יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם".

ואיתא עוד בפסיקתא (פרשה ב') "יעלו חסידים בכבוד ירננו על משכבותם" (תהלים קמ"ט ה') מהו ירננו על משכבותם? אמר רבי חמא בר רבי יוסי אין בין החיים לצדיקים המתים, אלא הדיבור בלבד, והם מקלסים להקב"ה ששם נפשם בצרור החיים, כמו שנאמר "והייתה נפש אדוני צרורה בצרור החיים", (שמואל א' כ"ה כ"ט).

כך יש לומר על רבינו שבת קול יוצאת ומכרזת על מרן הגר"ש כהן זצ"ל כי בודאי לא מת! כי שלחבת אור תורתו בעורת ומאירה לארץ ולדרים, ותלמידיו המובהקים מאירים ומזריחים את אור התורה ופסיקת ההלכה בכל פינה וזוית בקצוות תבל, ריבה וריבץ פעלים לתורה, חידושו ושמעותיו, דרשותיו ובעיקר דרשותיו התורניות ומושגים ושאיפות שהנחיל סוככות בכנפיהם בכל קצוות תבל, ומקיש הוא לזרעו בחיים, מה זרעו ותלמידיו בחיים אף חכם שלום בחיים. וכמה נאים הדברים לומר עליו, בהיותו משגן תמיד מדברי חז"ל הנ"ל שעיקר החיים הם חיי התורה, וצדיקים במותם קרויין חיים!

הנה מצינו לרבי יוחנן (תענית ה'): שדרש: "יעקב אבינו לא מת!", ומקשה הגמרא וכי בחינם ספדוהו, חנטוהו וקברוהו ליעקב? ומתרצת הגמרא שמפורש בכתוב שיעקב אבינו לא מת, שהרי נאמר (ירמיהו ל') "ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה' ואל תחת ישראל כי הנני מושיעך מרחוק ואת זרעך מארץ שבים", מקיש הוא לזרעו, מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

ומקשים העולם והרי עדיין במציאות קברוהו חנטוהו והספידוהו ליעקב?
בפשטות היה אפשר ליישב על פי מה שכתב לחדש בעיני יעקב (שם) שאין כוונת המקשן לפרוך את דברי רבי יוחנן ולהוכיח מזה שהספידוהו וחנטוהו ליעקב שודאי מת, אלא כוונתו היתה רק להקשות שהתורה מכסה דבר זה שיעקב לא מת, ומטעם זה גילגל רחמנא שיספידוהו ויחנטוהו ליעקב, כדי שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים, כמו שמצינו גבי רבי (כתובות קג.) שבכל ליל שבת היה קם מקברו ובא לביתו, עד שדבר זה נודע לשכנות, ומאז הפסיק לבוא כדי שלא להוציא לעז על צדיקים הראשונים, ועל זה השיב רבי יוחנן מקרא אני דורש, שאין התורה מכסה.

ע"ל שכונת הגמרא להורות שכיון שמפורש בכתוב שיעקב אבינו לא מת, בהכרח צריך לומר שכל מעשה הקבורה והחנטה היה כמעשה אחיות עיניים בעלמא, כעין מה שמצינו ברבי חנינא בן תרדיון (ספר הדורות ערך ר' חב"ת, בשם הקדמונים, מדרש בתי מדרשות ח"א פ"ח, ומובא בראשונים), שבשעה שחזירו אחריו שונאי ישראל להורגו ולשורפו, שלח הקב"ה מלאך משמים ונטל את לופינס קיסר מהיכלו בעודו ישן והחליפו ברבי חנינא בן תרדיון בבית האסורים, ואת רבי חנינא בן תרדיון הוליך לבית הקיסר, ונדמה להם הקיסר בצורת רבי חנינא בן תרדיון וחתכו ראשו והשליכוהו באש. ואילו רבי חנינא בן תרדיון קשר כתר מלכות ומלך על רומי הרשעה בצורת פניו של לופינס קיסר למשך ששה חדשים, והרג בה ששת אלפי הגמונים, אלף הגמונים בכל חודש, ואחר כך נסתלק עם חביריו חיים למעלה בקדושה ובטהרה, וכך היה אפשר לומר גם גבי יעקב אבינו.

אי נמי, אפשר ליישב שכונת הגמרא שאחרי שיעקב אבינו מת, מיד הוא קם לתחייה, כמו שמצינו בגמרא (סוטה יג:) שיש אומרים שמישה רבינו לא מת, כתוב כאן "וימות שם" ונאמר (שמות ל"ד) "ויהי שם עם ה'", מה להלן עומד ומשמש, אף כאן עומד ומשמש. ויש שפירשו שהכוונה שמת וקם לתחייה. וכן מצינו לרבי שהיה בכל ליל שבת קם מקברו והולך לביתו לקדש להם להוציאם ידי חובתן, (כתובות קג.) ועיי' ספר חסידים סי' תתשכ"ט).

אבל רבינו הרשב"א בחידושי אגדות מיישב שלא על מיתת הגוף דרש רבי יוחנן שיעקב אבינו לא מת, אלא על החיים הנצחיים. כי שאר האבות היה פסולת בזרעם, כאברהם שיצא ממנו ישמעאל, ויצחק שיצא ממנו עשו, ולכן לא היה כל זרעם ראוי לידבק בחיים ולקבל את התורה שהיא מקור החיים ומוזקקת שבעתים כמאמר דוד המלך ע"ה (תהלים י"ב) "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מוזקק שבעתים", ונזקקת התולדות רק ביעקב, שהרי אדם הראשון נזקק זרעו רק בשבת, ושבת בנה, ונה בשם, ושם באברהם, ואברהם ביצחק, ויצחק ביעקב, ויעקב היה כל זרעו מוזקק, זרע